

УДК 91(477.63)(09)

Троценко О. В.

Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

**ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ
ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ
ЦИВІЛІЗАЦІЯХ
(НА ПРИКЛАДІ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА ДАВНЬОГО РИМУ)**

Розглянуті історичні етапи та чинники, що впливали на уявлення про територію сучасної Дніпропетровської області в давньогрецькій та давньоримських цивілізаціях.

Ключові слова: образ території, імідж країни, історія географічних досліджень.

Вступ. Формування образу держави – тривалий та складний процес, що останнім часом потребує уваги з боку географії та туризмології у зв'язку із необхідністю підвищення туристичного іміджу як окремих регіонів,

---

© О. В. Троценко

так і України взагалі. Образ регіону складається на основі особливостей території, історичних та культурних традицій, національної пам'яті тощо, що дозволяє ідентифікувати його серед інших політично-адміністративних утворень. Позитивний імідж території сприяє залученню інвестицій, підвищенню в'їзного туристичного потоку, збільшення прибутків від туристично-рекреаційної сфери та у підсумку – розвитку регіону взагалі.

Актуальність. Питання формування міжнародного іміджу держави та окремих її регіонів актуальне в галузях географії (зокрема політичної), туризму, політології, економіки, міжнародних відносин. У ряді праць (В.Герасименко, 2009, В.Антоненка, 2010, П.Яроцького, 2010) досліджувався також імідж України як об'єкта міжнародного туризму. Питання історії формування іміджу є актуальним в умовах підвищеної уваги до проблематики туристичного брендингу регіонів і країн, але в той же час на сьогодні бракує публікацій географічного характеру з зазначеної теми.

Стан проблеми. Аналіз останніх публікацій з приводу формування позитивного образу держави показав збільшення уваги до цієї проблеми, її міждисциплінарність та, як наслідок, неузгодженість теоретико-методичних засад дослідження. На сьогодні в одному й тому ж контексті вживаються поняття образу та іміджу стосовно як території, так держави і регіонів [1-3], що як на нашу думку є принципово нерівнозначним. До того ж серед багатьох праць, присвячених виявленню та дослідженню чинників формування образу держави, її міжнародного іміджу немає жодної згадки про історичну спадкоємність геополітичних уявлень про територію сучасної України та окремих її регіонів, в той час, коли міжнародний імідж ґрунтується на враженнях та стереотипах, які склалися протягом багатьох століть.

Дана праця є першим кроком на шляху комплексного наукового дослідження туристичного іміджу регіонів України з географічних позицій. **Метою** статті є визначення історичних віх формування уявлень про територію Дніпропетровської області як поліфункціонального старопромислового регіону, із потужною туристично-рекреаційною базою, поліетнічною культурною традицією та міжнародними зв'язками. Досягнення поставленої мети потребує виконання наступних завдань:

- визначення різниці між поняттями іміджу та образу регіону;
- виявлення етапів формування образу території регіону та уявлень про місце території краю в європейському та світовому геополітичному просторі;
- визначення чинників, що впливали на формування образу регіону на початковому етапі освоєння краю.

Виклад основного матеріалу. Згідно документів Всесвітньої організації по туризму, **імідж території** – це сукупність емоційних і

раціональних уявлень, що випливають із зіставлення всіх ознак території, власного досвіду людей і чуток, що впливають на створення певного образу [1]. При цьому під регіональним іміджем розуміється цілісне символічне уявлення про регіон, що склалося у свідомості цільової аудиторії на основі особистого досвіду або в результаті ряду цілеспрямованих інформаційних впливів в контексті реалізації інформаційної стратегії щодо формування в масовій свідомості уявлення про регіон [1]. Але більшість сучасних дослідників в цьому ж контексті використовують поняття образу території, держави, регіону. В географічних працях поняття образу території індивідуалізоване та тісно пов'язане із питаннями сприйняття ландшафту [3] й розуміється як сукупність осмислених та інтерпретованих сигналів зовнішнього середовища та геоінформації, що сформовані мозковою діяльністю людини у цілісну картину на основі попереднього чуттєвого досвіду. Тобто образ та імідж ґрунтується на особливостях суб'єктивного сприйняття території і є поняттями близькими за значенням, але не тотожними. На нашу думку, тут варто виокремити об'єкт сприйняття – якщо мова йде про сучасні політичні утворення, то доцільно використовувати поняття іміджу, що в сучасних умовах глобалізації набуває нових значень і формується за допомогою новітніх технологій впливу на масову свідомість, займає важливе в зовнішньополітичних відносинах, і відіграє особливу роль в становленні та розвитку державотворчих процесів.

На попередніх етапах розвитку країни та території сучасної Дніпропетровщини доцільно використовувати поняття образу території. насамперед, це пов'язане із тим, що формування сучасної української держави пройшло складний шлях, коли вона знаходилася в зоні стику політичних інтересів різних держав і була не спроможною існувати як самостійне політичне утворення, а отже казати про імідж в сучасному розумінні недоцільно. По друге, територія окремих регіонів, зокрема сучасної Дніпропетровської області тривалий час була незаселеною, і казати про стійку національну традицію як складову іміджу будь якої сучасної держави на окремих історичних етапах розвитку території неможливо. По третє, важливою складовою сучасного поняття іміджу країни є інформаційна діяльність, що власне і формує «позитивний» чи «негативний» образ в міжнародній свідомості.

Тобто в подальшому для визначення етапів формування уявлень про Україну та окремі її регіони доцільно використовувати поняття образу території. Кількість складових, на основі яких формувалися уявлення про регіон, поступово збільшувалася внаслідок цивілізаційного розвитку суспільства від географічних особливостей території до привабливості акцій Катеринославських гірничих підприємств на міжнародних біржах. Саме критерій багатогранності сприйняття образу території дозволяє виділити етапи формування образу території регіону на прикладі Дніпропетровської

області. Окрім цього, в основу виділення етапів покладені особливості розвитку наукової думки та техніки на певний історичний етап, міжнародні геополітичні реалії та загальноісторичний розвиток регіону.

Попередні дослідження [3] дозволили виділити етапи становлення географічних уявлень про територію Дніпропетровщини-Катеринославщини:

– етап описів природи та культури краю (підетапи перших описів, літописів та іноземних спостережень та середньовічний [3,4]) охоплює часовий період із найдавніших часів (I-II в. до н.е.) до кінця XVIII ст.;

– етап зародження комплексних наукових досліджень включає праці, написані протягом відрізка часу, нижньою межею якого є кінець XVIII ст., а верхньою – початок XX ст.;

– етап становлення комплексних досліджень (підетапи зародження і становлення наукових шкіл, новітній) охоплює часовий відрізок з 20-х років XX ст. до початку XXI ст.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють перший етап вивчення та освоєння території краю.

Перший етап характеризувався переважанням описів побаченого на власні очі та фіксуванням переказів та міфів про віддалені території. Він неоднорідний і включає згадки про територію краю, що з'явилися в результаті подорожей давніх греків, римлян, візантійських послів та монарших осіб.

Географія досліджень території краю була обмеженою, більшість дослідників вирушали з Балканського півострову Середземним морем, проходили протоками Босфор і Дарданелли до Чорного моря, та у своїх подорожах досягали Північного Причорномор'я, та тільки деякі з них – порогів Дніпра та Південного Бугу. Лише пізніше, у II-X ст., візантійські та римські мандрівники, а також християнські паломники просунулися на північ регіону, чим розширили образ заселеної території в сучасному їм цивілізованому світі.

Перші уявлення про територію краю склалися на основі сприйняття природних особливостей та культури і побуту народів, що її населяли.

Перші праці, присвячені дослідженню Придніпров'я, що містять докладні описи Дніпра, належать давньогрецьким вченим – Геродоту, Страбону, Помпонію Мела, Плінію молодшому та іншим, а також давньоримським вченим, серед яких доцільно відмітити Клавдія Птолемея [3-5]. Але жоден з перелічених давньогрецьких та давньоримських географів та істориків не згадує про геологічні об'єкти, розташовані течією Дніпра. Зокрема Геродот під час описання сорокаденної подорожі Дніпром (Танаїсом, грецьк.) жодного разу не згадує про подолання таких перешкод, як пороги, хоча за такий тривалий термін він мав досягти території, значно північнішої, ніж описувана. Тим не менш, Геродот описує величезні плавні

із островами, потоками та затоками, (вірогідно, Великий Луг) [5],

Головною особливістю формування перших уявлень було використання різноманітних переказів та міфів, що сказалося на формуванні образу території в цивілізованому просторі. Відомості, що подавалися мандрівниками, впливали на розвиток наукової думки та подальше сприйняття регіону. Як приклад можна навести наведену Геродотом в 4 томі «Історії» розповідь легендарного мандрівника та поета Аристея із Прокопеса (VI в.до н.е.), який в поемі «Аримаспейя» описував народи, що проживали на північному сході від скіфів: «ісседонів», «аримаспів» та «гіпербореїв». Хоча сам Геродот досить скептично відзивався про подану легенду, вона вкоренилася в уяві давньогрецьких дослідників, й в подальшому подавалася як правдиві свідчення в працях Есхіла, Страбона, Цецеса та інших [3].

Особливості заселення території краю, переважання кочових племен (кіммерійців, скіфів-воїнів, сарматів, готів, половців), складні природні умови степової території (солоні води в Дніпрі, посушливі літа та холодні зими), численні міфи про страшні випробування, що чекають на дослідника на півночі від Причорноморських колоній внаслідок недостатньої вивченості регіону визначили образ території сучасної Дніпропетровщини та України взагалі як дикого, небезпечного та варварського краю. Натомість північніші племена, зокрема міфічні гіпербореї, в давній Елладі вважалися зразком цивілізованого суспільства – народом людяним та справедливим, із розвинутою мораллю та державними інститутами (про це говорили Гелланік, Дамаст, Феопомп, Ефор та інші). Така ідеалізація невідомих грецькій географічній та історичній науці північних варварів («нових» скіфів, гіпербореїв, ісседонів тощо) перейшла до Римської імперії, а згодом трансформувалася в «фантастичний рай» Середньовіччя, перемістившись на північний схід, до сучасного Сибіру. Але археологічні розкопки скіфського кургану Товста могила неподалік від міста Нікополь Дніпропетровської області показали високий рівень культурного розвитку царських скіфів – перлиною поховання була золота пектораль, що не тільки слугувала нагрудною прикрасою, а й відбивала концепцію світосприйняття скіфської цивілізації. Тобто відсутність достовірних відомостей та низька інформованість тогочасного цивілізованого світу про територію призвела до спотворення об'єктивного образу краю, але тим не менш значення згадок про південні території сучасної Дніпропетровської області, що дійшли до нас завдяки давньогрецьким та давньоримським мандрівникам та дослідникам важко переоцінити.

Отже, в результаті дослідження давньогрецьких праць можна зробити наступні **висновки**. Стосовно уявлень про території, заселені різнорідними племенами, в історичному аспекті доцільно використовувати поняття «образ». В історії формування образу території сучасної Дніпропетровщини

виділено три етапи, та докладно розглянута історія формування образу території в давніх західних цивілізаціях на прикладі Давньої Греції та Давнього Риму. Серед чинників, що впливали на формування образу території сучасної Дніпропетровщини, були об'єктивні – природа, що її бачили дослідники та мандрівники, населення та традиції; та суб'єктивні, пов'язані із розповсюдженням міфів та переказів, що нерідко заміняли об'єктивні знання за браком останніх.

В уявленнях давньогрецької та давньоримської спільноти територія сучасної Дніпропетровщини, заселена варварськими племенами належала до ойкумени, що в геополітичному відношенні займала проміжне місце між Персією та Західноєвропейською цивілізацією.

Література:

1. www.sumdu.edu.ua/ua/general/structure/departament/.../Mogylna1.doc
2. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір.: Монографія / М.Д. Гродзинський – У 2-х томах. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – Том 1. – 431 с.
3. Розробка і створення науково-довідкової географічної інформаційної системи (ГІС) «Втрачені географічні об'єкти регіону»: Звіт НДР д/б 2-170-05. № держреєстрації 0105U000364). Керівник НДР, зав. кафедри; д-р. пед. наук, професор Л.І. Зеленська – 150 с
4. Зеленська Л.І. Дослідження затоплених природних географічних об'єктів (на прикладі Великого Луга) / Л.І. Зеленська, Ю.О.Агєєв, О.В.Троценко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Геологія, географія – Дніпропетровськ, 2006. – Вип.10 – С. 53-59.
5. Геродот. История: В 9 кн. / Геродот; [Пер. с греч. Ф.Г.Мищенко с его предисл. и указ.] – М.– 1885. – Т. 4. – 388 с.
6. Страбон. География в 17 книгах. / [Пер., статья и коммент. Г.А. Стратановского; под общ. ред. проф. С.Л. Утченко; ред. пер. проф. О.О. Крюгер] / Страбон. – М.: Научно-издательский центр «Ладомир», 1994. – 943 с. – (Репринт. воспроизв. текста изд. 1964 г.)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Л. І. Зеленська

О. В. Троценко

ФОРМИРОВАНИЕ ОБРАЗА СОВРЕМЕННОЙ ДНЕПРО-ПЕТРОВЩИНЫ В ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИХ ЦИВИЛИЗАЦИЯХ (НА ПРИМЕРЕ ДРЕВНЕЙ ГРЕЦИИ И ДРЕВНЕГО РИМА)

Рассмотрены исторические этапы и факторы, которые влияли на представления о территории современной Днепропетровской области в древнегреческой и древнеримской цивилизациях.

Ключевые слова: образ территории, имидж страны, история

географических исследований.

O. Trotsenko

TERRITORY IMAGE FORMING OF DNEPROPETROVSK REGION IN WEST-EUROPEAN CIVILIZATIONS (BY THE EXAMPLE OF ANCIENT GREECE AND ROMA)

Historical stages and factors of forming imagination of modern Dniprietrovsk region in Antient Greece and Roma are considered.

Key word: image, history of geograical research.

Надійшла до редакції 15 вересня 2011 р.